

AVİM Rapor No: 15

Belgelerin Işığında
PONTUS MESELESİ

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Avrasya İncelemeleri Merkezi
Haziran 2017
Ankara

AVİM Rapor No: 15

TERAZİ YAYINCILIK

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kırt. Ltd. Şti.
Abidin Daver Sok. No. 12/B Daire 4 06550 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • **Faks:** 0 (312) 438 50 26
E-mail: terazi yayincilik@gmail.com

Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

ISBN: 978-605-82518-4-7

YAZAR

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

TASARIM

Ruhi Alagöz

BASKI

Özyurt Matbaacılık
Büyük San. 1. Cad. Süzgün Sok. No: 7 İskitler / ANKARA
Tel: +90 312 384 15 36 **Belgegeçer:** +90 312 384 15 37

BASKI TARİHİ

Haziran 2017

© Avrasya İncelemeleri Merkezi - 2017

Her hakkı saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü izinsiz kopyalanamaz,
dağıtılamaz ya da çoğaltılamaz.

Bu ve diğer AVİM yayınlarına ulaşmak için: www.avim.org.tr adresini ziyaret Ediniz.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	V
Yazar Hakkında	VI
Önsöz	VII
Giriş	1
1. Yunanistan'ın Kuruluşu ve Pontus Meselesi'nin Ortaya Çıkışı	1
2. Pontus/Pontos Kavramı	2
I. Milli Mücadele Öncesi Pontus Meselesi	3
1. İkinci Meşrutiyet'ten Milli Mücadele'ye Pontus Meselesi	3
2. Mondros Mütarekesi'nden Sonraki Gelişmeler	5
3. Pontus Meselesi'yle ilgili Avrupa'da Diplomatik Girişimler	6
II. Milli Mücadele'nin Başlarında Pontus Meselesi	8
1. Mayıs 1919'da Samsun'da Durum	9
2. Dokuzuncu Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa ile Samsun'daki Yabancı Subayların Tespitleri:	10
3. Mustafa Kemal Paşa Havza'da	13
4. Kongreler Döneminde Anadolu'nun Hıristiyanlara Bakışı ve Rum Faaliyetleri	17
III. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Dönemi (1920-1923)	18
1. Düzenli Ordunun Kurulmasından Önce Genel Durum	19
2. Düzenli Ordunun Kurulmasından Sonra Alınan Tedbirler	20
a) Merkez Ordusu'nun Kurulması ve Faaliyetleri	21
b) Yunan Donanmasının Karadeniz Kıyılarındaki Faaliyetlerine Karşı Alınan Tedbirler	22
c) Tepkilere Karşılık Verilmesi ve Pontusculara Karşı Mücadelenin Sürdürülmesi Kararlılığı	24
3. Pontuscuların Amasya İstiklal Mahkemesi'nde Yargılanmaları	30
4. Anadolu'daki Hıristiyan Türkler ve Gayrimüslim Halkın Tepkileri	33
a) Anadolu'daki Rumların Orijini Üzerine Görüşler	33
b) Fener Rum Patrikhanesine Tepki: Türk Ortodoks Kilisesinin Kurulması	35
5. Pontus Meselesiyle İlgili Yayınlanan Propaganda Kitapları	41
a) Yunanistan ve Ortodoks Rum Patrikhanesi Tarafından Yayınlanan Propaganda Kitapları	41
b) Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Yayınlanan "Pontus Meselesi"	42
6. Anadolu'daki Rumların Yunanistan'a Göçü: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi	44
Kaynakça	46
Ekler	49

SUNUŞ

Küresel jeopolitik oluşumlar sonucu Türkiye'nin merkezi bir konuma gelmekte olduğu Avrasya coğrafyasına yönelik güncel çalışmalar yapan, bu kapsamda bölgesel ilişkilerde sorun yaratmaya devam eden Ermenistan'ın ve Ermeni diasporasının ortaya çıkardığı sorunlar üzerine derinlemesine çalışmalar yürüten Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), bölgemizde son dönemde ortaya atılan "Pontus Meselesi" konusunda da bir dizi akademik nitelikli çalışmalar başlatmıştır. Bu çerçevede, Nisan ayında Yrd. Doç. Dr. Yüksel Küçükler ve Prof. Dr. Hikmet Öksüz tarafından hazırlanan "Tarihsel Arka Planıyla Pontus Meselesi", Mayıs ayında AVİM Analisti, Teoman Ertuğrul Tulun tarafından İngilizce olarak hazırlanan "The Pontus Narrative and Hate Speech" (Pontus Anlatısı ve Nefret Söylemi) başlıklı raporlar yayınlanmıştır.

Bu kez "Pontus Meselesi" hakkında uzun yıllardan beri kapsamlı çalışmalar yapmış olan değerli bilim insanı Prof. Dr. Mesut Çapa'nın "Belgelerin Işığında Pontus Meselesi" başlıklı çalışmasını rapor şeklinde sunuyoruz. Yeni arşiv belgelerine de yer veren bu çalışmanın, konuya ilişkin olarak yapılmakta olan akademik çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Alev KILIÇ
AVİM Başkanı

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Akademik hayatına 1985 yılında Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde Araştırma görevlisi olarak başladı. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını aynı Enstitüde tamamladı.

1991 yılında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi bilim dalında Doçent unvanını kazandı. 1997 Yılında Sosyal Bilimler Eğitim Bölümünde Profesörlük kadrosuna atandı.

Eğitim Fakültelerinin yeniden yapılandırılması öncesinde, 1994-1997 tarihlerinde YÖK/Dünya Bankası Eğitimi Geliştirme Projesi çalışmalarına proje alt yöneticisi ve panelist olarak katıldı. Projeye ilgili seminer çalışmaları ve Sosyal Bilimler Öğretimi ders materyallerinin hazırlanmasında görev aldı.

Prof. Dr. Mesut ÇAPA, 2011 tarihinden bu yana Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü akademik kadrosunda görev yapmaktadır.

ÖNSÖZ

Tarihimizde, XIX. Yüzyıldan itibaren başlayan süreçte bazı “mesele”lerin her dönemde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Batılı Büyük devletlerin, Şark Meselesi’yle (Doğu Sorunu) başlattığı ve müdahil oldukları bu süreçte her geçen gün yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunların hemen hepsinin temelinde, Müslüman olmayan azınlıklar ve bunları himaye etmeye çalışan Batılı devletlerle Rusya bulunmaktadır. Sırp ve Yunan isyanıyla başlayan bu müdahale hareketleri 1856 tarihli Islahat Fermanı’ndan sonra daha meşru hale gelmiştir.

Tanzimat, Birinci ve İkinci Meşrutiyet, Mütareke ve Milli Mücadele dönemlerinde hep gündemde olan Ermeni ve Pontus Meseleleri benzer yöntemlerle günümüze kadar getirilmiştir. Türk milletinin tarih sahnesinden silinmeye çalışıldığı savaş yıllarının ürünü olan bu meselelerin, çarpıtılıp tek taraflı olarak yeniden gündeme getirilmesinin barışa katkı sağlamayacağı ortadadır. Bu tartışmaların, özellikle komşuluk ilişkilerini zedeleyeceği ve devletlerarasındaki güven duygusunu sarsacağı muhakkaktır. Bu durumda, tarihçilerin yapabileceği en önemli iş, tarihsel gerçeklerin belgelerle ortaya konulmasıdır.

Burada, Pontus Meselesi şimdiye kadar yazdıklarımın hareketle yeni arşiv belgelerinin ışığında giriş metni ve üç kısa bölüm içerisinde özetlenmektedir. Giriş’te Yunanistan’ın kuruluşuyla Pontus Meselesi’nin ortaya çıkışı ve “Pontus” kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümlerde, Pontus Meselesi Milli Mücadele öncesi, Milli Mücadelenin başları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti dönemi ana başlıkları altında ele alınmaktadır. Metnin sonuna, bölümlerdeki bilgileri destekleyici belgeler konulmuştur.

Pontus Meselesi hakkında küçük bir başvuru kaynağı olarak hazırladığım bu çalışmanın konunun anlaşılmasında yararlı olacağını ümit etmekteyim. Tarihte yaşanan sorunların, eğer hatırlanacaksa, ortak acıların anlaşılmasına ve barışa katkı sağlamasına vesile olması dileğiyle, kitabın basılmasında emeği geçenlere teşekkürlerimi sunarım.

Ankara, 8 Haziran 2017

Prof. Dr. Mesut ÇAPA